

Jizzakh State Pedagogical Institute

**Journal of Preschool
Education**

*The faculty of pre-school
education*

THE SCHOLARSHIP

O'QITUVCHI NUTQI O'QUVCHILARGA IBRAT

Abdullayeva Sayyora

Abdusalomova Sitora

530-20-guruh talabalari

Annotatsiya: Men ushbu maqolada o'qituvchining nutq faoliyatidagi o'rnini o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi nutqiy muloqot jarayoni haqida, nutq orqali o'quvchilar ongiga ta'sir ko'rsatishi, nutq jarayonida adabiy tilga qat'iy rioya qilishi haqida yoritilgan

Kalit so'zlar: Nutq madaniyati, nutqiy faoliyat, sog'lom nutq, madaniy nutq, epitetlar frazealogik birliklar .

O'qituvchining to'g'ri, hissiy, kommunikativ jihatdan maqsadga muvofiq nutqi unga bolaning ongi va his-tuyg'ulariga samarali ta'sir ko'rsatishga, barkamol shaxsni tarbiyalashga imkon beradi. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi nutqiy muloqot usullari orasida darsdagi hazil, hazil, engil istehzo ham muhim ahamiyatga ega. Yuqorida aytilganlarning barchasi o'qituvchi nutqining yuksak madaniyatiga ega bo'lmasdan, nutq odobi me'yorlariga rioya qilmasdan turib, madaniyatli o'quvchi bo'lmasligidan dalolat beradi. Talabalarning materialni to'g'ri idrok etish jarayoni o'qituvchi nutqining mukammalligiga bog'liq bo'lib, ular uchun talaffuzning ravshanligi o'qituvchi nutqini talabalar tomonidan to'g'ri idrok etishiga yordam beradigan kasbiy zaruratdir. O'z faoliyati davomida o'qituvchi sinfda ma'lum talablarni amalga oshirishi kerak, ularni qisqacha quyidagicha ifodalash mumkin: Nutqingizni kuzatib boring, adabiy til me'yorlarining buzilishiga yo'l qo'ymaslik; o'qituvchi nutqi o'quvchilarga ibrat; Talabalarning nutqini diqqat bilan kuzatib borish, uning izchilligi, izchilligi, adabiy to'g'riligiga erishish; Talabalardan dalillar bilan to'liq, aniq, batafsil javob berishni talab qilish; O'quv materialini tushuntirishda yuzaga keladigan barcha yangi so'zlarning ma'nosi, talaffuzi tushuntirish.

Bolalar nutq madaniyatini shakllantirishning boshlang'ich nuqtasi o'qituvchining o'zi nutqidir. M. A Rybnikova shunday ta'kidlaydi: "O'qituvchining o'zi, uning nutq uslubi, ifodali so'zi, hikoyasi, she'r o'qishi - bularning barchasi o'quvchilar uchun doimiy ibratdir". Binobarin, tarbiyachi nutqi bo'lishi kerak bo'lgan namunali nutqqa e'tibor bolaning lisoniy didini, o'z og'zaki nutqiga tanqidiy munosabatini, uni takomillashtirish zarurligini shakllantirishga yordam beradi, nutqiy xulq-atvorning asosiy qoidalarini tushunishga yordam beradi. Hatto Ya.A.Komenskiy ham o'qituvchi so'zni o'quvchilarning diqqatini to'liq ta'minlay

oladigan darajada o'zlashtirishi kerak, deb hisoblagan. O'qituvchining tili, uning fikricha, aniq va tushunarli, ifodali, yorqin va o'quvchilar uchun jozibali bo'lishi kerak. O'qituvchi bolaga nafaqat uning so'zi bilan ta'sir qilishi, uning to'g'ri xatti-harakatini tashkil qilishi, balki bu xatti-harakatini turli ijtimoiy vaziyatlarga qarab o'zgartira olishi kerak. O'qituvchi nutqi o'quvchilarni bilimlarni ongli ijodiy o'zlashtirishning jonli jarayoniga qamrab olishi bilan birga, ularda o'zaro hamdardlik hissini uyg'otishi ham zarur. Pedagog uchun bu jarayonda eng muhimi axborotni uzatish harakati emas, balki uni tinglovchilar tomonidan baholanishi, ya'ni nutq nutqining ta'sir darajasidir. Inson nutqi madaniyatiga azaldan katta e'tibor berilgan. Bu tasodif emas. Chunki bu uning bilimdonligi, aql-zakovati, axloqi, bilimidan dalolat beradi. Nutq madaniyatiga ega bo'lish - bu jamiyatdagi muvaffaqiyat, obro', istiqbol, ishda ko'tarilish. Va agar pedagog bo'lmasa, nutq madaniyatini egallashga majburdir. O'qituvchilik kasbining o'ziga xosligi boshqa odamlar bilan doimiy faol aloqada bo'ladi. O'qituvchining faoliyati o'quvchi shaxsini shakllantirishga, muayyan xulq-atvor qoidalarini shakllantirishga, aqliy rivojlanishiga qaratilgan. Binobarin, hech kim kabi uning nutq madaniyati yuqori darajada bo'lishi kerak. Nutqda o'qituvchi o'zini to'liq ifodalaydi: uning qalbi, aqli, his-tuyg'ulari, irodasi, xarakteri, temperamenti, filologik qobiliyatlari, o'quvchilarga va o'quv predmetiga munosabati. O'quvchilar o'qituvchi nutqida, birinchi navbatda, munosabat va hissiyotlarni ushlaydilar.

Tarbiyaviy ishlarning samaradorligi ko'p jihatdan tarbiyachining tarbiyaviy madaniyat darajasiga bog'liq. Har qanday fan o'qituvchisi uchun izchil nutqqa ega bo'lish ayniqsa muhimdir, chunki o'quv materialini tushuntirishning samarali usullaridan biri bu o'qituvchining izchil hikoyasidir. To'g'ri, to'g'ri va sof nutq nutq madaniyatining birinchi bosqichidir. Nutq uchun faqat shu talablarga rioya qilish pedagog uchun etarli emas. Uning nutqi ham stilistik jihatdan mos bo'lishi, bayonning mazmuni, shartlari va maqsadlariga mos kelishi kerak. Nutq texnikasi bir xil darajada muhimdir. Nutq texnikasiga ega bo'lish - intonatsion harakatchanlik va ifodalilikka, yumshoq, erkin, aniq ovozga erishish; tembr nozikliklaridan foydalana olish. Nutq madaniyati haqidagi suhbatni yakunlab, keling, ba'zi natijalarni umumlashtiramiz va o'qituvchining nutq madaniyatini oshirish bilan bog'liq istiqbollarni belgilaymiz. O'qituvchining so'z boyligining kamchiliklari sifatida kamaytiruvchi qo'shimchali so'zlarning tez-tez ishlatilishini nomlash mumkin (Tanechka, qo'lingizni yuving; Katenka, stoldan stakanni olib tashlang va boshqalar), keraksiz so'zlar bilan tiqilib qolish (yaxshi, aytganda, bu degani), katta yoshdagi bolalar bilan muloqotda, chaqaloqlarning nutqiga moslashish, ya'ni onomatopoeik so'zlarni noto'g'ri ishlatish (av-av qayerda?). So'z va og'zaki iboralarni to'g'ri tanlash o'qituvchi nutqining to'g'riligi, ravshanligi va ifodaliligini ta'minlaydi. Pedagogning asosiy vazifalaridan biri - o'z nutqidagi kamchiliklarni payqash, o'z nutqini, uning me'morchiligini diqqat bilan tinglash va tez-tez o'ziga savollar berishdir: mening nutqim qanday eshitiladi? Bolalar va

atrofdagi kattalar bilan muloqotda qanday intonatsiyalar mavjud? Ovozni takrorlashda nuqsonlar bormi? Men bolalar bilan gaplashayotganda ovozni majburlayapmanmi? Bolalar o'qituvchidan tovushlarni, so'zlarni to'g'ri talaffuz qilishni, grammatik jihatdan to'g'ri gaplarni, fikrlarni mantiqiy ifodalashni va hokazolarni o'rganadilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Astafieva M.D. Ingliz tilini o'rganayotgan bolalar uchun ta'til. - M.: Mozaika-sintez, 2009 y.
2. Guseva L.P. Biz o'ynaymiz, o'qitamiz, o'zlashtiramiz - biz ingliz tilini bilishni xohlaymiz. - Rostov n / a: Feniks, 2009 y.
3. Zemchenkova T.V. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ingliz tili. - M.: VAKO, 2008 yil.
4. Ivanova M.V. Bolalar uchun ingliz tili. - M.: AST: Astrel, 2009 y.
5. Kozina S.V. Ingliz tilida maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ta'til. - M.: TC Sphere, 2008 yil.